

УДК: 316.32:165.63

ПОПЕРЕЧНЮК В.М., науковий співробітник НДІП НАПрН України

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. *Стаття присвячена аналізу сучасного стану розбудови вітчизняного інформаційного простору на основі діяльності ЗМІ, а також проблемам забезпечення інформаційної безпеки у ньому.*

Ключові слова: *інтелектуалізація, інформаційна безпека, інформація, ЗМІ, маніпулятивний вплив, інформаційний простір, інформаційна політика, інформаційне законодавство.*

Аннотация. *В статье проводится анализ современного состояния развития отечественного информационного пространства на основе деятельности СМИ, а также проблемам обеспечения информационной безопасности в нем.*

Ключевые слова: *интеллектуализация, информационная безопасность, информация, СМИ, манипулятивное воздействие, информационное пространство, информационная политика, информационное законодательство.*

Summary. *This article analyzes the current state of development of the national information space based on the media, as well as problems of information security in it.*

Keywords: *intellectualization, information security, information, media, manipulative influence, information space, information policy, information law.*

Постановка проблеми. Час, коли людина неосмислено могла споживати запропоновані, а іноді, насаджені їй інформаційні продукти, минув. Наразі інформація є стратегічним ресурсом, вона є повсюдною. Проте, окрім нових знань, інформація має велику руйнівну силу і стає небезпечнішою за ядерну зброю.

Питання забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави є не лише пріоритетним напрямком державної інформаційної політики України, але й об'єктивною необхідністю, з огляду на події останнього часу.

Актуальність та нагальність вирішення зазначених проблем неодноразово відзначалися у низці наукових праць, зокрема: Абакумова В.М., Арістової І.В., Белякова К.І., Брижка В.М., Дзьобаня О.П., Золотар О.О., Лисенко О.О., Копилова В. О., Кормича Б. А., Пилипчука В.Г., Савінової Н.А., Сулацького Д.В., Фурашева В.М., Цимбалюка В.С. та ін.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні основних проблем забезпечення інформаційної безпеки, а також його забезпеченні на основі процесу інтелектуалізації суспільства.

Вклад основних положень. На сьогоднішній день вченими констатується безконтрольний і хаотичний вплив на людину інформаційних потоків, що становить як реальну, так і потенційну небезпеку для людини. В Україні на теперішній час діють 800 приватних і 28 державних телерадіостанцій, які в силу особливостей інформаційних технологій здатні активно впливати на свідомість людини, її психічний та фізіологічний стан [1, с. 13].

Виходячи із матеріалів експертних висновків щодо маніпулятивних впливів змісту інформації, опублікованої у засобах масової інформації (далі – ЗМІ), Будко Т.В. констатує

недостовірність, необ’єктивність та упередженість такої інформації. Адже матеріали, опубліковані у сучасних засобах масової інформації, досить часто висвітлюються однобічно, містять узагальнюючі негативні характеристики із припущанням у викладі логічних помилок, поспішного узагальнення тощо. Однак, зазначені характеристики можуть бути не лише свідченням умисного маніпулювання свідомістю людини, а можуть пояснюватись так званим “особистим баченням” журналістів, критичними поглядами, висловлюванням особистої думки, які мають певні вади в силу недостатньої поінформованості, особливостей стилю, розвитку інтелектуальних навичок тощо [2, с. 33].

Незважаючи на зазначену суб’єктивну сторону діяльності журналістів та ЗМІ, ми бачимо факти порушення принципів достовірності та повноти інформації, які закріплені у п. 3. ч. 1 ст. 2 Закону України “Про інформацію” [3], що, безперечно, формують викривлене уявлення людини про події, що мають місце у суспільстві, державі та світі. Адже, відповідно до соціологічних опитувань Центру Разумкова, люди схильні вірити інформації, оприлюдненій у ЗМІ, незалежно від самого джерела (західного, російського чи українського) (дані соціологічного опитування станом на 2013 р.) [4].

Проте, довіра людей до ЗМІ та відсутність критичного сприйняття інформації є лише незначною частиною проблеми. Головною проблемою залишається безкарність та, взагалі, відсутність відповідальності ЗМІ за інформацію, яку вони оприлюднюють. Зокрема ст. 30 Закону України “Про інформацію” передбачає звільнення від відповідальності, а її ч.1, за висловлення оціночних суджень, при цьому законодавець пояснює: “Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості” [3]. Тому, цілком поділяючи думку Фурашева В.М., що під дану категорію можна вміло завуалювати безліч відомостей та даних, що завдають деструктивного (м’яко кажучи), а іноді відверто шкідливого впливу суспільним відносинам [5, с. 102].

У світлі останніх подій, проблематиці забезпечення інформаційної безпеки та урегулюванню суспільних відносин в інформаційній сфері на законодавчому рівні приділяється значна увага. Зокрема, 28 квітня 2014 року був підписаний Указ Президента України № 449/2014 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України”. Хоч введення в дію зазначеного рішення РНБО України, вже очевидно, запізнилося, проте, вселяє сподівання на позитивні зрушення у цій сфері. Адже передбачає низку заходів, що спрямовані як на розробку нових законодавчих актів, так і на внесення змін до чинних. Розробка нової нормативно-правової бази для протидії інформаційній агресії іноземних держав має визначати та закріплювати механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам, у тому числі, передбачити можливість та умови заборони ретрансляції телевізійних каналів, а також запроваджувати системи акредитації для представників іноземних ЗМІ, системи інформування та механізмів захисту журналістів, які працюють у місцях збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних злочинних груп та ін. [6].

Для реалізації вищезазначеного, Указом передбачається розробка наступних законопроектів про внесення змін до деяких законів України: “Про основи національної безпеки України”, “Про інформацію”, “Про захист інформації в інформаційно-

телекомунікаційних системах”, “Про Службу безпеки України”, “Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України”, щодо приведення національного законодавства у відповідність із міжнародними стандартами з питань інформаційної та кібернетичної безпеки, вдосконалення системи формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України а також розробки ряду нових законодавчих актів.

Окрім того, наразі, здійснюється розробка проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії інформаційній агресії іноземних держав”, Указу Президента України “Про затвердження Стратегії розвитку інформаційного простору України”, розробляються зміни до Указу Президента України “Про Доктрину інформаційної безпеки України”, також за ініціативи співробітників Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України був розроблений та поданий до Верховної Ради України проект Закону “Про засади інформаційної безпеки України” (реєстраційний номер 4949 від 28.05.2014 р.) [7].

Проте, системність прийняття нормативно-правових актів у сфері інформаційної безпеки, на глибоке переконання автора, не може цілком подолати наявні та потенційні загрози, що мають, або можуть мати місце у даних суспільних відносинах. Це пов’язано, перш за все, із особливостями вітчизняного законодавчого процесу, правозастосовної практики, а також особливістю інформаційних суспільних відносин.

Стрімкий розвиток суспільних відносин в інформаційній сфері, що пов’язаний з активною розбудовою інформаційного суспільства та вітчизняного інформаційного простору, повсюдного використання інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернету, не надає законодавцю можливості своєчасно та адекватно реагувати на діяння, а також на загрози суспільним відносинам у даній сфері за їх першими проявами. Виходячи із зазначеного, превентивна функція права не завжди повноцінно реалізується законодавцем, тому, як наслідок, суспільні відносини та сама людина потерпає від цього, отримуючи значні збитки. За таких умов законодавцю надзвичайно складно визначити усі загрози інформаційній безпеці людини, суспільства та держави, щоб юридично передбачити шляхи їх захисту та убезпечення.

Правове врегулювання інформаційних суспільних відносин, загалом, та у сфері інформаційної безпеки, зокрема, є безперечною основою для розвитку демократичних інститутів та громадського суспільства, але це є лише об’єктивною стороною убезпечення держави, суспільства та людини. Наявні прогалини та колізії інформаційного законодавства, а також динаміка розвитку даних суспільних відносин є свідченням необхідності докорінних змін особистісного відношення кожної людини до споживаних інформаційних продуктів та переосмислення ролі інформації у суспільстві та житті людини.

Зокрема, Віце-прем’єр-міністр з гуманітарних питань Сич О.М. констатує, що сучасна гуманітарна, а зокрема інформаційна політика України є: “недосконалою, недолугою та злочинною”, вона не дає можливості людині для особистісного, культурного та духовного розвитку, що спричиняє неефективність, а іноді й відсутність “інформаційного щита” [8].

Тому одним із головних пріоритетів державної інформаційної політики має стати цілеспрямований процес інтелектуалізації суспільства, що є сукупністю організаційних, правових, економічних, соціальних, культурних та інших заходів як державних, так і не державних інституцій, спрямованих на підвищення загального рівня освіченості, розумового, творчого, наукового, культурного та іншого потенціалу людини, що реалізується за допомогою поширення та популяризації інформаційно-комунікаційних

технологій, а також їх якісного контентного наповнення та є основою для гармонійного і різностороннього розвитку особистості, що може створити якісну основу для розвитку інформаційного суспільства та убезпечення населення від негативних інформаційно-психологічних впливів [9].

Адже, як справедливо зазначає Золотар О.О., в сучасних умовах соціалізація, і освіта, як її складова, повинні бути безперервними процесами, бо лише вони дають можливість формування світоглядної позиції людини, побудованої на об'єктивній оцінці суспільної дійсності [10, с. 134]. А формування критичного мислення на основі отриманих знань у різних сферах суспільного життя, особливо соціально-правових галузях, дасть можливість убезпечити людину від негативних інформаційно-психологічних та маніпулятивних впливів на її свідомість. Тихомиров О.О. зауважує, що чим нижче рівень інтелектуального розвитку людини, обізнаність та рівень правової свідомості, тим легше маніпулювати її свідомістю, для цього буде достатнім дезорієнтувати її у соціальних явищах та суспільно-політичних процесах [11].

Тобто, основна задача інтелектуалізації у забезпеченні інформаційної безпеки суспільства полягає у тому, щоб сформувати якісно нову культуру інформаційних суспільних відносин, прищепити людині вміння свідомо споживати інформаційні продукти та критично оцінювати запропоновану їй інформацію, а також стати активним суб'єктом інформаційних відносин.

Висновки.

Отже, у якості висновку можна окреслити декілька принципових позицій щодо сучасних проблем, а також стану забезпечення інформаційної безпеки в Україні.

Ключовими проблемами у забезпеченні інформаційної безпеки є умисний чи необережний маніпулятивний вплив на свідомість людини, що спотворює уявлення її про навколишню дійсність, а також безкарність та, відповідно, відсутність відповідальності представників ЗМІ та журналістів за оприлюднену інформацію, і її деструктивний вплив на свідомість людини. Відсутність єдиної системної інформаційної політики в Україні, що була б спрямована на комплексне вирішення нагальних проблем розвитку вітчизняного інформаційного простору. Низьку ефективність інформаційного законодавства та його неоднозначність трактування, особливо у термінологічному аспекті, можна пояснити лише відсутністю єдиного кодифікованого акту інформаційного законодавства, а також систематизації національного законодавства у даній сфері.

Крім того, необхідно звернути увагу на недостатню консолідацію зусиль держави, наукової спільноти та громадського суспільства у розбудові інформаційного суспільства та забезпеченні інформаційної безпеки.

Забезпечення стану інформаційної безпеки людини, суспільства та держави можливо шляхом:

1) розробки та прийняття Інформаційного кодексу України, проведення систематизації і гармонізації інформаційного законодавства, що значним чином підвищить ефективність правозастосовної практики та якість законотворчого процесу у даній сфері.

2) комплексного провадження національної інформаційної політики, що буде спиратись на демократичні цінності, національні традиції, духовний та культурний розвиток особистості, а також патріотичне виховання.

3) забезпечення високого рівня освіти, культури та особистісного розвитку людини, підвищення правової свідомості й інформаційної культури населення, що сприятиме формуванню “інформаційного щита” та розвитку критичного мислення.

Висловлені у статті висновки та пропозиції не вичерпують даної проблематики, а лише підкреслюють її гостроту та актуальність, як для науки, так і для суспільства в цілому.

Використана література

1. Андрусішин Б.І. Права і свободи людини в умовах ризиків інформаційного суспільства / Б.І. Андрусішин : матеріали “круглого столу” [Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства], (Київ, 20 бер. 2013 р.). – К., 2013. – С.11-17.
2. Будко Т.В. Щодо розробки методики встановлення факту деструктивної маніпуляції за текстами засобів масової інформації / Т.В. Будко : матеріали “круглого столу” [Проблеми та пріоритети розвитку правової науки в інформаційній сфері], (Київ, 11 лист. 2010). – К., 2010. – С. 32-34.
3. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – Ст. 650. : в ред. Закону України від 13.01.11 р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 313.
4. Соціологічні опитування / Держава / Засоби масової інформації. – (Центр Разумкова). – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/socpolls.php?cat_id=20
5. Фурашев В.М. Дилема прав і свобод людини в інформаційній сфері в контексті забезпечення інформаційної безпеки / В.М. Фурашев : матеріали “круглого столу” [Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства], (Київ, 20 бер. 2013 р.). – К., 2013. – С. 100-104.
6. “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року “Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України” : Указ Президента України № 449/2014. – Режим доступу : [//www.president.gov.ua/documents/17588.html](http://www.president.gov.ua/documents/17588.html)
7. Про засади інформаційної безпеки України : проект закону України від 28.05.14 р. № 4949. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51123
8. Сич О. Інформаційний щит України є абсолютно дірявий / Телеканал новини 24. – Режим доступу : http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?informatiyniy_shhit_ukrayini_ye_abso_lyutno_diryaviy__sich&objectId=433245
9. Поперечнюк В.М. Інтелектуалізація сучасного суспільства : проблеми та перспективи // Інформація і право. – 2013. – № 3(9). – С. 83-90.
10. Золотар О.О. Особливості правової соціалізації особистості в інформаційному суспільстві: формування “інформаційного щита” / О.О. Золотар : матеріали “круглого столу” [Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства], (Київ, 20 бер. 2013 р.). – К., 2013. – С. 133-136.
11. Тихомиров О.О. Правові гарантії захищеності людини в процесі інформаційного протиборства / О.О. Тихомиров : матеріали науково-практичної конференції [Проблеми протидії правопорушенням в інформаційній сфері : інформаційні війни], (Київ, 6 черв. 2014). – К., 2014 р.

~~~~~ * * * ~~~~~